

ASKER AZİZ DĒMĒTRIOS ve KUTSAL YAĞ “MYRON” KÜLTÜ

Military Saint Dēmētrios and the Cult of the Holy Oil “Myron”

Settar TARMAN¹

Emine TOK²

Özet

Hristiyan inancı, çıkışı itibariyle Hz. İsa'nın havarileri ve onların takipçileri tarafından tüm coğrafyalarda yayılması amaçlanan bir din olarak kabul edilmiştir. Roma yönetimi ve Yahudi halk bu durumu hoş karşılamamış; Hristiyan inancını benimseyenlere ve yayma girişiminde bulunanlara karşı çeşitli kovuşturmalar, zulümler ve bazen de infazlar gerçekleşmiştir. Kaynaklar, Hristiyan doktrininin Thessalonikēli Pagan halk arasında yayılmasındaki en önemli figürün III. yüzyılın sonu IV. yüzyılın başında yaşayan Romalı asker Dēmētrios olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Roma yönetiminin Dēmētrios'a karşı tavrı da onu martır etmek olmuştur. Özellikle Hristiyanlığın resmi din kabul edilmesinden sonraki süreçte Aziz Dēmētrios, Balkan Yarımadası'nın ve diğer Hristiyan Slav coğrafyasının önde gelen dini figürleri arasında yer almış; Thessalonikē kentinin koruyucu azizi haline gelmiştir. Aziz Dēmētrios yaşamı boyunca çeşitli mucizeler göstermekle beraber hayatına yönelik pek çok soru işareti de taşıyan gizemli bir figürdür. Azizin Thessalonikē kenti ile özdeşleştirilmesine ve kentin koruyucu azizi olarak kabul edilmesine karşın, azizin doğum yerine ve kült alanına yönelik çeşitli tartışmalar hâlâ devam etmektedir. Araştırmacılar Dēmētrios kültünün Sirmium'dan Thessalonikē'ye taşındığına dair çeşitli görüşler ileri sürmüştür. Günümüzde azizin kültüne yönelik kentteki en önemli unsur ise içinde Dēmētrios'a ait olduğu düşünülen bir kriptanın da bulunduğu Aziz Dēmētrios Kilisesi'dir. Hristiyanlar tarafından hac merkezi olarak ziyaret edilen yapı, Aziz Dēmētrios'un en önemli mucizesi ve kültü olan “kutsal yağ mucizesi” ya da “myron” kültüne ev sahipliği yapmaktadır. Kutsal metinlerde mesh olmak için kullanılmasıyla sıklıkla adından bahsedilen bu yağ, bazen yalnızca müre işaret ederken bazı örneklerde ise

¹ Arş. Gör., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8623-6062> - settar.tarman@ege.edu.tr

² Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9095-7022> - emine.tok@ege.edu.tr

mür ve diğer şifalı aromatik yağlarla hazırlanmış bir karışım şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle, gömüldükleri yerlerden ya da röliklerinden şifalı yağ çıkan veya akan Hristiyan azizleri de *myroblytos* sıfatıyla anılmaktadır. Bu çalışma kapsamında Aziz Dēmētrios'un "*myron*" kültünün çıkış noktası ile bölgenin hac merkezi olmasına katkısının değerlendirilmesi ve Dēmētrios'un asker kimliği üzerinden Antik Dünya'daki askerî yapıda şifalı bir yağ olarak *myronun* kullanım alanlarının incelenmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Aziz Dēmētrios, Thessalonike, asker aziz, myron, mür.

Abstract

The Christian faith was accepted as a religion intended to spread in all geographies by the apostles of Jesus Christ and their followers. The Roman administration and the Jewish population did not take kindly to this, and various prosecutions, persecutions and sometimes executions took place against those who adopted the Christian faith and attempted to spread it. Sources indicate that the most important figure in the spread of Christian doctrine among the pagan population of Thessaloniki was Dēmētrios, a Roman soldier of the late III and early IV centuries. For this reason, the attitude of the Roman administration towards Dēmētrios was to martyr him. Especially in the period after the adoption of Christianity as the state religion, St. Dēmētrios became one of the leading religious figures of the Balkan Peninsula and other Christian Slavic geography; he became the patron saint of Thessaloniki.

St. Dēmētrios is a mysterious figure who performed various miracles throughout his lifetime, but also carries many questions about his life. Although the saint is identified with the city of Thessaloniki and is considered to be the patron saint of the city, there are still debates about his birthplace and cult site. Researchers have put forward various views that the cult of Dēmētrios moved from Sirmium to Thessaloniki. Nowadays, the most important element of the saint's cult in the city is the Church of St. Dēmētrios, which is contains a crypt that is thought to belong to Dēmētrios. The building, which is visited by Christians as a pilgrimage center, is home to the "miracle of holy oil" or "*myron*" cult, the most important miracle and cult of St. Dēmētrios. This oil, which is frequently mentioned in sacred texts for anointing, sometimes refers only to myrrh, while in other instances it appears as a mixture prepared with myrrh and other medicinal aromatic oils. From this point of view, Christian saints, from whose burial places of relics comes out or flows healing oil, are also referred to as *myroblytos*. Within the scope of this study, it is aimed to evaluate the starting point of the "*myron*" cult of St. Dēmētrios and its contribution to the region as a pilgrimage center, and to examine the usage areas of *myron* as a healing oil in the military structure in the Ancient World through Dēmētrios' identity as a soldier.

Keywords: Saint Dēmētrios, Thessaloniki, military saint, myron, myrrh

Giriş

Thessalonikēli Aziz Dēmētrios’un, Hristiyan tarihinin en dikkat çekici figürlerinden biri olarak karşımıza çıkar. Azizin hayatına dair çok çeşitli kaynakların oluşu hem yaşam öyküsüne dair bazı detayların ortaya çıkmasını sağlamış hem de birçok tartışmanın da gündeme gelmesine neden olmuştur. Başta Balkan coğrafyası, özellikle de Thessalonikē kentinin Hristiyanlaşmasında rol oynayan azizin en önemli kült merkezi de yine bu şehir olmuştur. Dēmētrios’un asıl kült merkezinin Sirmium olabileceğine yönelik tartışmalar, araştırmacıları uzun yıllar konuyu sorgulamaya itse de azizin kültü ve anısı Thessalonikē’deki bazilikasında yaşatılmaya devam etmiştir. Aziz Dēmētrios’un ölümünden yüzyıllar sonra ortaya çıkan en önemli kültü ise şifalı *myron*dur. Azizin mabedinin olduğuna inanılan Aziz Demetrios Bazilikası’nda ölümünün ardından yapının çeşitli yerlerinden mür/*myron* yağı ve kokusu geldiğine inanılmıştır. Bu durum şehrin Hristiyan hacılar tarafından ziyaretleri sonucunda bir hac merkezi haline gelmesini de sağlamıştır. Azizin *myron* kültürünün tarihi metinlerde askerlerin de kendini yağlayarak kutsadığına dikkat çekmektedir. Bu mesh kültürünün Hristiyanlık öncesi döneme ait metinlerle birlikte Eski ve Yeni Ahit metinlerinde de çeşitli bağlamlarda karşımıza çıkması, Aziz Dēmētrios’un kutsal yağ *myron* kültürünün kökenlerine dair önemli noktalara dikkat çekmektedir.

Dēmētrios İsminin Kökeni

Dēmētrios³ (Δημήτριος) ismi, Antik Dönemde yaygın olan ancak Geç Roma Dönemi’nde kullanımı azalmış bir isimdir. İsmi kökeni, tarımı ve bereketi temsil eden Antik Yunan tanrıçası «Dēmēter»e (Δημήτηρ) dayanmakta ve «Dēmēter’e ait» veya “Dēmēter’in” anlamına gelmektedir. Geç Antik Çağ’da kullanımı azalan bu isim, Orta Çağ’da ve özellikle de Bizans kırsalında tekrar yaygınlaşmaya başlamıştır (A. Kazhdan 1991c: 604). Bu konuda esas dikkat çeken nokta, kırsal hayatın temelini temsil eden çiftçilerin ve çobanların Hristiyan azizlerinden Thessalonikēli⁴ Dēmētrios’un himayesinde yer almasıdır (H. Kloft 2019: 26). Selanikli Dēmētrios’un asker kimliğinden önce ileri gelen esas yönünün, Tanrıça Dēmēter’den kısmen devraldığı kırsal hayatın koruyuculuğu olduğu varsayılabilir. Bu senkretik anlayış, Pagan halkın hem inançlarına hem de ihtiyaçlarına cevap vererek Bizans coğrafyasının daha hızlı Hristiyanlaşmasını sağlamış olmalıdır (J. H. C. Newman 1994: 372-373). Buradan hareketle araştırmacılar, Dēmētrios isminin Bizans Orta Çağı’nda Makedonya Rönesansı ile birlikte özellikle kırsal bölgelerde yaygınlaşmaya başladığını düşünmektedir (A. Kazhdan 1991c: 604; H. Kloft 2019: 26). Dēmēter ve Dēmētrios ilişkisiyle ilgili dikkat çeken bir diğer

³ Eski Yunanca Δημήτριος kelimesi, Herkül Millas’ın ilgili çalışması temel alınarak translitere edilmiştir. Metnin devamında da kelime köken açısından vurgulanması gereken kelimeler yine Eski Yunanca yazımlarıyla birlikte translitere edilerek verilmiştir. H. Millas 1992: 190-194.

⁴ Geç Antik Çağ ve Orta Çağ’da Thessalonikē adıyla bilinen kent için bundan sonra günümüzdeki Türkçe karşılığı ve yaygın kullanımı olan Selanik kullanılacaktır.

nokta şenlik ya da yortu tarihleridir. Dēmētēr'e adanan *Thesmophoria*⁵ şenliği, ekinlerin ekimi için uygun olan ekim ayının sonlarında kutlanmıştır (Aristophanes 1946: 126). Bizans kırsalının çiftçilerini ve çobanlarını himayesine alan Aziz Dēmētrios'un yortusu da 26 Ekim'de kutlanmaktadır (BHG 496-547z; BHO 248-251; SynaxCP 163.6). Kırsal hayat paydasında buluşan Dēmētrios ve Dēmētēr'e adanan özel gün ya da festivallerin ekim ayına işaret etmesi de aralarındaki ilişkiyi vurgulayan önemli bir noktadır.

Prehistorik çağlarda özellikle ölüm kavramının karşısındaki tek güç olarak duran doğurganlık, anaerkil yapının temel unsuruydu. Araştırmacıların anaerkil ve ataerkil düzenler hakkında pek çok görüşü bulunsa da İlk Çağa kadar bulunan arkeolojik veriler, uzmanların bir noktada anaerkil yapıdan ataerkil yapıya geçildiğine yönelik tartışmalara yönelmesine neden olmuştur. Bu bağlamda daha kalıcı devlet yapılanmalarıyla birlikte tarımı, üretkenliği ve bereketi sembolize eden ve kutsayan kadın merkezci sistemin, siyasi-politik gücü karşılayan ve iktidarı ifade eden ata erke döndüğü düşünülmüştür.

Bu tezden ilk kez 1861 yılında İsviçreli antropolog Johann J. Bachofen tarafından "Das Mutterrecht" adlı eserde bahsedilmiştir. Bachofen çalışmanın ilk cildinde hem aile içinde hem de topluluk genelinde otoritenin kadınların elinde olduğunu, anaerkil idarenin, başka bir deyişle kadın egemen bürokrasinin, üstün, dişil, yeryüzü tanrıçasının imgesi ile uyduğunu öne sürmüştür. Bu görüşler 19-20. yüzyılın önemli düşünürlerinden S. Freud'u ve G. Childe ile J. Cauvin gibi arkeologları etkilemiştir (I. Hodder 2006: 208). Arkeolog M. Gimbutas ise 1970'lerde "The Gods and Goddesses of Old Europe" adlı çalışmasıyla başlayan ve 1999'da ölümünden sonra yayımlanan "The Living Goddesses"la biten bir dizi kitapla Ana Tanrıçaya karşı oluşan kuşkucu eğilime karşı çıkmıştır. M. Gimbutas'a göre figürinler tanrıça sembolleridir ve Ana Tanrıça inancına sahip toplumlar, MÖ 4 ve 3. bin yılda Avrasya steplerinden gelen atlı insanların istilalarıyla savaşçı ataerkil topluluklara dönüşmüştür (S. Hansen 2005, 195). Son dönemlerde kültürel antropologlar ve arkeologlar, Prehistorik toplumların "ana/kadın" merkezli sosyal organizasyonları ile ilgili genellemeler yapmaktan kaçınmaktadırlar. Çünkü bugün yaşamakta olan veya yakın geçmişte yaşayan toplumlar içerisinde kadın ve erkeğin farklı rolleri benimsemesi bu tür genellemeleri geçersiz kılmaktadır. Roller, insanların bu tanrıçaya bağlılıklarını gösteren bulguları bir Ana Tanrıçaya tapıldığını açıkça ortaya koyan malzemenin üretimiyle ilişkilendirir. Bu da üretimi gösteren en erken çağ MÖ 1. bin yılın erken döneminden, MS 5. yüzyıldan Paganizmin Roma İmparatorluğu'ndaki son günlerini kapsayan bir periyot olmalıdır (L. Roller 2004: 21).

Antik Dönem *pantheon*undaki tanrıçalar da daha ata erk olarak ileriki bir dönemde yeniden dönüşüme uğramıştır. Tek başına bir Hristiyan azizinin, herhangi

⁵ *Thesmophoria* şenliği kutlamaları ve ritüelleri hakkında detaylı bilgi için bkz. A. Tzanetou 2002: 331-335; S. Benko 2003: 175, 178; A. Sina 2004: 41-46.

bir Yunan tanrıçasını ikame etmesinin de rasyonel olmayacağı düşünüldüğünde, bu tarz durumlardan kısmi kutsallık aktarımının söz konusu olduğu varsayılabilir.

Aziz Dēmētrios ve Hayatı

Dēmētrios, III. yüzyılın sonu IV. yüzyılın başında Roma İmparatoru Maximianus (İS. 286-305) devrinde Selanik’te yaşadığı düşünülen Romalı bir asker ve Hristiyan liderdir (Phot. Bibl. 7.255). Üst tabakaya mensup senatör bir aileden gelen Dēmētrios, askerlik kariyerine yüksek rütbeyle başlamıştır (J. C. Skedros 1999: 68). Pagan Roma İmparatorluğu’na hizmet eden yöneticilerden olmasına karşın Hristiyanlığı benimseyen Dēmētrios, zamanla yönetim tarafından tehdit olarak algılanmıştır. Selanik halkının zor zamanlarında şehirde gerçekleştirdiği bir dizi mucizeden dolayı, kentin koruyucusu olarak kabul edilmiş ve Selanik ile özdeşleştirilmiştir (A. Kazhdan ve N. P. Ševčenko 1991: 605).

Resim 1-2: Aziz Dēmētrios⁶

Azizin yaşam öyküsüne yönelik önemli bilgilerin aktarıldığı *passion*lar, bilindiği kadarıyla üç ana metin grubu üzerinden günümüze gelmiştir (A. Kazhdan ve N. P. Ševčenko 1991: 605; M. Detoraki 2014: 67)⁷. Farklı dönemlere tarihlenen bu kaynaklar, azizin hayatına dair anlatılarda da çeşitliliğe neden olmuştur. İlk grup, *Passio Primo* olarak Bollandist Cornelius Byeus tarafından adlandırılmıştır. Bu grubun ilk metni Anastasius Bibliothecarius’un (IX. yy.) Grekçeden Latinceye yaptığı tercümedir. İkinci metin Konstantinopolis patriği

⁶ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e6/Michael_of_salonica.jpg ; <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/465946> (Erişim tarihi: 6.10.2023)

⁷ Ayrıca bkz. Γ. Α. Σωτηρίου ve Μ. Γ. Σωτηρίου 1952: 3-5.

Photios'un *Bibliotheka*'sında (IX. yy.) derlediği versiyon olarak bilinirken üçüncü metin Hippolyte Delehaye tarafından derlenip yayımlanmıştır. Bu üç metnin en önemli özelliği, azizin şehitliğine dair "kısa versiyon" grubunu oluşturması ve esasen Dēmētrios'tan çok onun Hristiyan yoldaşlarından Nestor'un merkezinde yer aldığı bir anlatı içermesidir (A. Kazhdan ve N. P. Ševčenko 1991: 605; J. C. Skedros 1999: 62).

Byeus'un *Passio Altera*⁸ şeklinde adlandırdığı ve tek metinden oluşan ikinci grup, Delehaye tarafından ilk grubun genişletilmiş versiyonu olarak nitelendirilmiştir (J. C. Skedros 1999: 62). Daha uzun bir anlatıya sahiptir. Aziz Dēmētrios hakkında kişisel bilgiler aktarmasıyla önemli yere sahiptir (PG 116; J. C. Skedros 1999: 62). *Bollandist* Byeus'un *Passio Tertia*⁹ adını verdiği yine tek metinden oluşan üçüncü grup ise Symeon Metaphrastes tarafından XI. yüzyılda kaleme alınmıştır. Delehaye, *Passio Tertia*'nın *Passio Altera*'nın genişletilmiş versiyonu olduğunu belirtmektedir (PG 116; J. C. Skedros 1999: 63).

Photios'un *Passio Prima*¹⁰ versiyonunda aktardıklarına göre, Dēmētrios Selanikliler arasında Hristiyan öğretilerini yaymaya çalışmaktadır (İ. Kaya Zenbilci 2020: 365). Bir gün İmparator Maximianus, Hristiyanlara karşı olmasını beklerken onların doktrinini savunan Dēmētrios'u huzuruna çağırır. Yüksek rütbeli yöneticisinin, beklentilerinin tersine Roma'nın dini inanışını kınadığını gören imparator onu hamama hapsedirir. Anlatıda azizin hapsedildiği yerin hamamın *caldarium* kısmına bağlanan depo olduğundan söz edilmektedir (H. Delehaye 1909: 261; J. C. Skedros 1999: 14). Bu olayların yanı sıra, imparator Selanik'in antik stadyumunda çeşitli oyunlar düzenletmektedir. Oyunlar arasında en çok ilgi toplayanlardan biri gladyatör dövüşleridir. İmparator'un favorisi olan Lyaaios adındaki savaşçı, kendisiyle arena dövüşmeleri için Hristiyanlara çağrı yapar. Nestor isimli genç bir Hristiyan, Lyaaios ile dövüşmek için yoldaşı ve mentoru Dēmētrios'un yanına giderek kendisini kutsamasını ve ona dua etmesini ister. Azizin kutsadığı Nestor, arenada Lyaaios ile dövüşür ve onu mağlup eder. Dēmētrios yüzünden dinlerine saygısızlık edildiğini düşünen öfkelenir ve idam edilmek üzere Nestor'u tutuklatır. Hemen ardından hamamda tutsak halde bulunan Dēmētrios'a askerlerini gönderir ve aziz mızraklanarak martyr edilir (A. Kazhdan ve N. P. Ševčenko 1991: 605-606; J. C. Skedros 1999: 8-9).

⁸ *Passio Altera* için PG 116'da 1171-1184.

⁹ *Passio Tertia* için PG 116'da 1185-1324.

¹⁰ Phot. Bibl. 7.255.

Resim 3: Aziz Dēmētrios’un Martyr Edilmesi (detay)¹¹

Passio Altera’da Dēmētrios’un ölümünden sonrası için daha fazla detay aktarılmaktadır. Azizin sadık hizmetkarlarından Loupos, azize ait *orarion*¹² ve imparatorluk yüzüğünü azizin kanına batırıp çıkarır¹³. Gece vakti, Dēmētrios’un Hristiyan takipçileri onun bedenini martyr edildiği hamama gömerler. O günden sonra azizin gömüldüğü yer, inananlar için şifa merkezi haline gelir. Yıllar sonra Selanik’e gelen Illyrikon valisi¹⁴ Leontios da burada şifa bulur ve Dēmētrios’un anısına bir bazilika inşa ettirir. Daha sonra Sirmium’a dönen vali Leontios, orada da Aziz Dēmētrios için ikinci bir bazilika inşa ettirir ve azizin kana bulanmış kutsal eşyaları saklanır (J. C. Skedros 1999: 9).

Resim 4: Illyrikon *eparkhosu* Leontios’un iyileşmesi¹⁵

¹¹ Bodleian Library MS. Gr. th. f. 1: <https://digital.bodleian.ox.ac.uk/objects/a77c8264-9651-49c8-bf6b-f6d9f9077586/surfaces/0964afe8-653c-4333-9066-c8a89d7e00c6/#> (Erişim tarihi: 6.10.2023)

¹² Orarion hakkında detaylı bilgi için bkz. N. P. Ševčenko ve A. Kazhdan 1991: 1531.

¹³ Reliclere ilişkin uygulama için ayrıca bkz. C. Rapp 2007: 559.

¹⁴ *Eparkhos*: detaylı bilgi için bkz. A. Kazhdan 1991b: 704.

¹⁵ <https://www.decani.org/en/photo-albums-church/decani-frescoes/fresco-cycles/chapel-of-st-demetrius#!> (Erişim tarihi: 6.10.2023).

Kaynak çeşitliliği yüzünden Aziz Dēmētrios'un tam olarak nerede martyr edildiği ya da nereye gömüldüğü gibi çeşitli problemler günümüzde hala tartışma konusudur (İ. Kaya Zenbilci 2020: 364). Bunlar arasında en çok dikkat çeken, azize ait kültün gerçekten Selanik'te mi doğduğu yoksa kökeninin başka bir yere mi ait olduğuna yönelik tartışmadır. Konuyla ilgili bilinen en eski kaynak İS. 411'e tarihlenen *Syriac Breviary* adlı *martyrology*dir. Balkan topraklarında ölmüş birçok martyrin de yer aldığı eserde, bölgenin önemli kentlerinden Selanik'te şehit edilmiş Dēmētrios'un adından söz edilmemektedir (D. Woods 2000: 221-222; N. G. Laskaris 2000: 352-353). İS. 431-450 yıllarına atfedilen *Hieronymian Martyrology* adlı bir diğer kaynakta da yine Selanik'te martyr edilmiş Dēmētrios'tan bahsedilmemektedir (D. Woods 2000: 222). James Skedros'un önerisine göre erken tarihli bu eserlerde tüm şehit edilmiş azizlerin adlarının listelenmesi gibi bir zorunluluk söz konusu değildir ve bazı azizler atlanmış olabilir. Eğer Aziz Dēmētrios Selanik'te martyr edildiyse o zaman her iki *martyrology* de azizin adını atlamış olmalıdır. David Woods bu konuyla ilgili olarak, özellikle V. yüzyıl ortalarından itibaren kurgu ürünü martyrlerin sayılarının arttığını belirtmektedir (2000: 223). Skedros'un görüşüne karşılık akademik ortamda çoğunlukla Delehay'e'nin hipotezi kabul görmektedir. Delehay'e'ye göre Selanikli Dēmētrios aslında *Syriac Breviary*'de 9 Nisan'da adı geçen Sirmiumlu Dēmētrios'tur¹⁶. Azizin bazı *relic*lerinin Sirmium'dan Selanik'e taşınması sonucunda Selanikli Dēmētrios gündeme gelmiştir (M. Vickers 1974: 343-346; D. Woods 2000: 224). Delehay'e'nin fikirleri bazı soru işaretlerini gidermesine karşın yeni sorulara da neden olmuştur. Woods, *Hieronymian Martyrology*'de bahsedilen Sirmiumlu Dēmētrios'un aynı zamanda diakonos olduğunu belirtmektedir. Bu yüzden Sirmium'dan sonra kültün Selanik'te nasıl bir asker azize dönüştüğü açıklanamamaktadır. Bunu destekleyen en önemli bilgilerden biri, Aziz Dēmētrios martyr edildiğinde arkasında kalan *relic*lerden *orarion*un aslında din adamına ait eşyalardan olmasıdır (D. Woods 2000: 224). Ayrıca bu yorumlar doğal olarak *Passio Altera* gibi metinlerdeki anlatılarla da çelişmektedir. Çünkü edebi geleneğe göre Dēmētrios'un kült aktarımı, azizin bazı *relic*lerinin Selanik'ten Sirmium'a taşınması ile gerçekleşmiş olmalıdır (C. Walter 1995: 311; D. Woods 2000: 225)¹⁷.

Selanik Kentinin Koruyucusu Asker Dēmētrios

Aziz Dēmētrios özellikle Selanik halkını kıtlık, hastalık ve yağma gibi tehlikelerden korumak için gerçekleştirdiği mucizelerle öne çıkmaktadır. Arka planı anlatıldığı üzere, Selanik'te gündeme gelen ya da Selanik'e taşınan kültü nede-niyle bu kentin koruyucu azizi olarak tanınmaktadır.

¹⁶ Sırp Orthodox Kilisesi'ne göre yortusu 8 Ekim'de kutlanan Aziz Demetrios hakkında bkz. H. J. Thurston ve D. Attwater 1990: 63.

¹⁷ Woods'un diğer görüş ve önerileri için bkz. D. Woods 2000: 226-234.

Dēmētrios’un mucizeleri çeşitli yazarlar tarafından kaleme alınmıştır. En eski kayıtlar VII. yüzyıla tarihlenen iki metindir. Bunların ilki VII. yüzyılın ilk yarısında Selanik Başpiskoposu Ioannes tarafından yazılmıştır. İkincisi ise VII. yüzyılın sonlarına tarihlenen *anonim koleksiyon* adlı eserdir¹⁸ (PG 116; A. Kazhdan ve N. P. Ševčenko 1991: 606). Paul Lemerle tarafından *Miracles* adıyla bir araya getirilen metinler, azizin hayatının yanı sıra Balkanların siyasi ortamı hakkında da pek çok olayı aktarmaktadır. Özellikle VI-VII. yüzyıllarda Bizans İmparatorluğu’nun Avarlara ve Slavlara¹⁹ karşı mücadeleleri açısından önemli bir kaynaktır (A. Kazhdan ve N. P. Ševčenko 1991: 606).

Balkan coğrafyası, özellikle VI. yüzyılın sonunda Bizans İmparatorluğu’nun askeri ve siyasi istikrarsızlığı nedeniyle korunmasız kalmıştır. Doğu’da Sasani-ler ile mücadele eden Bizans, Balkanlar’daki Avar ve Slav tehdidine karşı ciddi bir mücadele ortaya koyamamış; Avarların vergi talebine karşı çaresiz kalmıştır. İmparatorluğun Balkanlar’da gerekli politikayı uygulayamaması, Avarların ve Slavların bölgeye yerleşmesiyle sonuçlanmıştır (J. Koder 2020: 83-85; F. İnce 2021: 7). *Miracles* adlı eserde özellikle VII. yüzyılın başında Selanik’in maruz kaldığı kuşatmalarla ilgili detaylar aktarılmaktadır.

Resim 5-6: Aziz Dēmētrios’un Bulgar Çarını Öldürmesi ve Selanik’i Kumanlardan Koruması²⁰

¹⁸ *Miraculorum Liber III* için PG 116’da 1383.

¹⁹ Σκλαυηνοί/ Sklauēnoi-Sklabēnoi. Geç Antik Çağ’da Slavlar ve kavimlerine yönelik detaylı bilgi için bkz. Procop. Goth. 5.27.1; 6.26.20; 7.14.1-33.

²⁰ <https://www.decani.org/en/photo-albums-church/decani-frescoes/fresco-cycles/chapel-of-st-demetrios#!> (Erişim tarihi: 6.10.2023)

Aziz Dēmētrios’a atfedilen mucizelerin anlatıldığı *Miracles*’nin VII. yüzyılın başında ortaya çıkması tesadüf olmamalıdır. Bu dönem tarihi kayıtlarda aktarıldığı üzere Balkanların Bizans kontrolünden çıktığı bir zamandır. *Miracles*’nin bölgenin önemli kenti Selanik’in kaybedilmeme çabasına yönelik yerel halkın maneviyatını güçlendirici bir yönü olduğu düşünülebilir (C. Walter 1995: 310). Bu anlamda Başpiskopos Ioannes tarafından kentin dini bütünlüğünü korunmak da amaçlanmış olmalıdır. Aziz Dēmētrios aracılığıyla Hristiyan halka hitap eden *Miracles*, kent sakinlerini zor günlerde iradeli ve inançlı olmaya çağırmıştır (D. Obolensky 1974: 4-7).

Miracles’nin Başpiskopos Ioannes tarafından yazılan versiyonundaki toplam on beş mucize listelenmektedir (H. Delehaye 1925: 58-59). Bunların ilk yedisi azizin iyileştirme ve şeytan çıkarma gibi eylemleriyle Dēmētrios’un mabedi hakkındadır. Sonraki sekiz mucizede ise Selanik’te gerçekleşen açlık, yangın, yağma gibi felaketlere ve Slav kuşatmalarına karşı azizin koruyucu rolü anlatılmaktadır. Sekizinci²¹ ve dokuzuncu²² mucizelerde, Selanik’in maruz kaldığı saldırılar sonucu yaşanan kıtlıktan söz edilmektedir. Kuşatma altındaki şehre dışarıdan herhangi bir gıda desteği de yapılamamaktadır. Bu kriz, mucizevi şekilde Dēmētrios’un başkent Konstantinopolis’e gitmesi planlanan erzak gemilerini Selanik’e yönlendirmesiyle çözülmüş ve düşmanları da püskürtmüştür. Ancak tarihte bu gemilerin Konstantinopolis yerine Selanik’e geldiğine dair kanıt yoktur; gerçekleşmiş olması halinde aynı kıtlığın başkentte yaşanması gerektiği varsayılmaktadır. Kronoloji gözetilmeksizin aktarılan bu olaylardan yalnızca *Miracles* da bahsedilmektedir (D. Stathakopoulos 2007: 214-216).

Resim 7-8: Nikephoros Komnenos’un Mührü²³, XII. yy.²⁴

²¹ P. Lemerle 1979: 100-103.

²² P. Lemerle 1979: 103-108.

²³ Mühürdeki yazıtta “Ey mür akıtan şehit, Kaysar’ın soyundan gelen Nikephros Komnenos’u koru.” ifadesi geçmektedir.

²⁴ <https://www.doaks.org/resources/seals/byzantine-seals/BZS.1955.1.4042> (Erişim tarihi: 6.10.2023)

Bir başka kıtlık olayı ise yine azizin mucizelerinin anlatıldığı *anonim koleksiyonda* geçmektedir (H. Delehaye 1925: 60). *Perboundos olayı, kıtlık ve abluka*” başlıklı bölümde, Perboundos isimli Slav krallarından birinin Bizanslılar tarafından yakalanması ve devamında gelişenler anlatılmaktadır. Tutsak kral Perboundos yüzünden bir grup Slav kabilesi bir araya gelerek Selanik’e saldırıya başlar. Uzun süre devam eden saldırılar ve kuşatma kentte kıtlığa neden olur. Aziz Dēmētrios’un bu olaydaki rolü ise hem Slavlara karşı savaşı kazanıp onları geri püskürtmek hem de açlıkla mücadele eden kente tahıl taşıyan gemiler ulaştırmak olur (P. Lemerle 1979: 198-208).

Aziz Dēmētrios’un özellikle myron kültü ile öne çıkmasına karşın, üç farklı kıtlık mucizesine işaret edilmesi tesadüf olmamalıdır. Selaniklileri, düşmanlar tarafından tahıl depoları hedef alınarak maruz kaldıkları kıtlık gibi gıda kökenli felaketlerden kurtarmaktadır. Bu olaylar Dēmētrios’un, Pagan tanrıça Dēmēter’in tarım ve bereket ile olan ilişkisine tekrar dikkat çekmekte; Dēmētrios’un kökenlerine dair ışık tutmaktadır.

Aziz Dēmētrios’un Myron Kültü ve Mür

Aziz Dēmētrios’un en önemli epitheti, azizin *myron* kültü ilişkisiyle ortaya çıkan *myroblytos* (μυρόβλυτος²⁵). Myroblytos kavramı, güzel kokulu yağ veya merhem olan “myron” (μύρον²⁶) ile fişkırmak veya köpürmek anlamlarına gelen “blyzō” (βλύζω²⁷) kelimelerinden meydana gelmiştir. Doğu Ortodoks Kilisesi’nde *myroblyte* azizler adıyla anılan bir grup aziz, bu sıfatla anılmaktadır. Bu azizler, şifa veren yönüyle öne çıkan bir çeşit kutsal yağ ya da sıvıyı, gömüldükleri yerden ya da *relic*lerinde salgılamaları ya da fişkirtmeleriyle bilinmektedir. Aziz Dēmētrios da bu azizler arasında yer almaktadır (L. Doğer ve C. Borstlap 2023: 94). Ancak, azizin hayatına dair bilgi veren en eski metinlerde, martyr edilmesinden hemen sonra bedeninden mür akmasına yönelik hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Ona yüklenen *myroblytos* sıfatının çok daha sonralarda azize yüklendiğinin de altını çizmek gerekir (F. A. Bauer 2013: 345-346).

Mürrüsafi ağacında elde edilen mür, güzel kokusuyla bilinen değerli bir reçine türüdür. Kullanımı antik dönemlere kadar geriye gider. Çeşitli tören-ritüellerde, mumyalama işlemlerinde, parfüm, merhem, buhur ve şarap gibi birçok üretim alanında yer alır (S. Tarman 2023: 479-481). Kötü ruhları kovduğuna inanıldığı için dini ritüeller sırasında tütsü şeklinde yakılmıştır (M. Acara Eser 2020: 35-36). Bunun yanı sıra mürün reçinesi veya yağı kullanılarak merhem şeklinde ilaç ve zehirli hayvan sokmalarında panzehir üretildiği de bilinmektedir (Ben-Yehoshua, Borowitz ve L. O. Hanus 2012: 43; R. A. Gabriel 2012: 107; S. Tarman 2023: 481).

²⁵ Lampe 1961: 889; Sophocles’s Greek Lexicon 1992: 773; C. Walter 2016: 80-81.

²⁶ Lampe 1961: 889.

²⁷ Lampe 1961: 300.

Resim 9: Kurutulmuş Mür Reçinesi²⁸

Eski Ahit, Yeni Ahit ve pek çok antik metinde mürden çeşitli şekillerde bahsedilmekte, bu maddeye kutsallık yüklenmektedir. Origenes de Hz. İsa'ya sunulan üç kutsal hediyeden söz ederken müre değinir ve mürün Hz. İsa'nın ölümlü bir insan oluşuna işaret ettiğini aktarır (Origen, C. Cels. 1.60). Eski Ahit'in *Mısır'dan Çıkış*²⁹ bölümünde Tanrı'nın Musa'ya mesh yağı için tarif ettiği karışımda mürden³⁰ söz edilmektedir. *Esther*'de ise kralın huzuruna çıkarılmadan önce genç kızlara altı ay boyunca mür yağı³¹ sürüldüğü aktarılır. *Mezmurlar*'da mür hakkında “*Gıysilerinin tümü mür, öd, tarçın kokuyor...*”³² şeklinde bir ifade geçmektedir. *Ezgilerin Ezgisi*³³ kısmında ise pek çok kez mürün güzel kokulu mesh edici etkisine göndermeler yapılmaktadır. Mür detayı verilmemesine karşın *Mısır'dan Çıkış*'taki gibi *I. Samuel*'de de mesh yağından söz edilmektedir. Tanrı ile Samuel arasındaki diyalogda, Tanrı “*Yağ boynuzunu yağla doldurup yola çık... Çünkü onun oğullarından birini kral seçtim.*” diyerek Samuel'i Bethleem'e gönderir (1 Sam. 16:1). Samuel gittiği evde Davut'u bulunca Tanrı ona, “*Kalk, onu meshet*”³⁴. *Seçtiğim kişi odur.*” der. Bunun üzerine Samuel, yağ boynuzundaki yağı dökeerek Davut'u mesheder ve Tanrı'nın Ruhu Davut'un üzerine iner (1 Sam. 16:13).

²⁸ <https://amygalper.com/plant-talk-myrrh-essential-oil/> (Erişim tarihi: 10.10.2023)

²⁹ Ex. 30:23.

³⁰ Eski Yunanca edisyonda “σμύρνης” (ή σμύρνα) şeklinde geçmektedir. Ex. 30:23; LSJ 1996: 1155.

³¹ “ἐν σμυρνίνῳ ἐλαίῳ” Bkz. Est. 2:12.

³² Ps. 45:8.

³³ Song. 1:13, 3:6, 4:6, 4:14, 5:1, 5:5, 5:13.

³⁴ Seçilmiş olan “Messiah”, “ὁ χριστός”: LSJ 1996: 2007.

Resim 10: Samuel'in Davut'u Meshetmesi, Dura Europos³⁵

Mesh yağıyla ilgili Yeni Ahit'te de Hz. İsa'nın çarmıha gerilmeden önce mes-hedilmesine dair önemli detaylar aktarılmaktadır (S. Tarman 2023: 483). *Matta* 26:7'de “İsa Beytanya’da cüzamlı Simun’un evindeyken, yanına bir kadın geldi. Kadın kaymaktaşından bir kap içinde çok değerli, güzel kokulu bir yağ getirmiştir. İsa sofrada otururken kadın yağı O’nun başına döktü.” şeklinde anlatılmaktadır (Matt. 26:6-12). Türkçe tercümede “değerli, güzel kokulu bir yağ” olarak söz edilen yağ, Eski Yunanca metindeki “μύρον” yani myron³⁶dur³⁷. Benzer anlatılar *Markos* 14:3, *Luka* 7:37 ve *Yuhanna* 12:3'te de karşımıza çıkmaktadır. *Markos*'ta “İsa Beytanya’da cüzamlı Simun’un evinde sofrada otururken yanına bir kadın geldi. Kadın kaymaktaşından bir kap içinde çok değerli, saf hintsümbülü yağı getirmişti. Kabı kırarak yağı O’nun başına döktü.” ifadelerinde “hintsümbülü yağı”nı “μύρον várδov” karşılamaktadır (Mark 14:3-8). *Luka*'da güzel kokulu yağ için “μύρον” ve *Yuhanna*'da hintsümbülü yağı için *Markos*'taki gibi “μύρον várδov” kelimeleri kullanılmıştır (Luke 7:37-38; John 12:3-7).

Yeni Ahit'te mürün mesh yağı kullanımının, cenaze ritüelindeki yerine yönelik de önemli detaylar aktarılmaktadır. Hz. İsa çarmıhtan indirildikten sonra, defnedilmek üzere Nikodemos'un getirdiği mür ve sarısabır özü ile yağlanır (John 19:39). Bu şekilde Hz. İsa güzel kokulu yağlarla mesh edilerek gömülme-ye hazır hale getirilir. Ölen kişinin bedeninin yağlanması, daha sonra *prothesis*

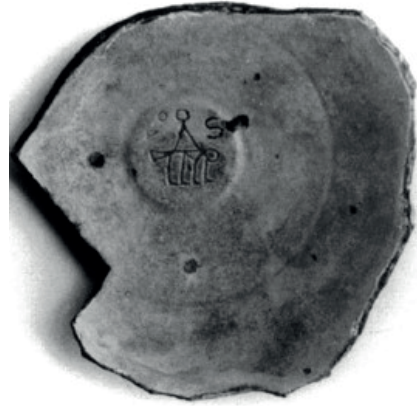
³⁵ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d4/Samuel_e_david.jpg (Erişim tarihi: 10.10.2023)

³⁶ “τό μύρον” Lampe 1961: 889; LSJ 1996: 1155.

³⁷ Yeni Ahitin Eski Yunanca versiyonu için temel alınan eser: M. A. Robinson ve W. G. Pierpont'un derlediği *The New Testament in the Original Greek: Byzantine Textform* adlı eserdir.

öncesi hazırlık aşamalarından biri olarak kilise uygulamalarında yerini alır (S. Tarman 2023: 483-484).

Bizans döneminde de myron (μύρον), parfümler, güzel kokulu yağlar ve çeşitli merhemleri de kapsayan bir kelime olarak karşımıza çıkmaktadır (A. Kazhdan 1991a: 1627-1628). Aktarıldığı üzere Yeni Ahit'te birçok yerde güzel kokulu yağ için myron ifadesi kullanılmıştır. *Valinin Kitabı*³⁸ ya da “*Tò Eparchikón Biblíon*” (IX-X. yüzyıllar) adıyla bilinen ve Konstantinopolis'te devletin düzenlediği özel ticari loncalardan bahseden eserde, parfüm satıcılarıyla ilgili detaylar aktarılmaktadır (M. M. Mango 2000: 190). Kitabın parfümcülerden “*μυρρηνοί*³⁹” olarak bahseden onuncu bölümünde, dükkanlarında satışlarına izin verilen ürünler arasında mür⁴⁰ de yer almaktadır (The Book of the Eparch, 29-30). Tarihçi Euagrios Skholastikos da yine parfümcüyü “*μυρρηνοί*⁴¹” olarak tanımlamıştır⁴².

Resim 11-12: Aziz Dēmētrios Monogramlı Seramikler
(F. Karagianni 2013: fig. 26; C. Bakirtsiz 2002: fig. 5)

Azizin kültünün geliştiği ve bir hac merkezi gibi bölgeyi şekillendirdiği lokasyon da günümüz Selanik kentindeki Aziz Demetrios Bazilikası'ydı. İS. V. yüzyıla tarihlenen yapı, daha önce aynı yerde bulunan Roma hamamının üstüne inşa edilmiştir (W. E. Kleinbauer 1970: 37; R. Krautheimer 1986: 97). Aziz kültünden hareketle, hamamı alt yapı şeklinde kullanmıştır. Hamamda alçak bir mermer duvar ile çevresi kapatılan çeşme, bemanın altında bir kriptâ olarak kabul edilmiştir (C. Bakirtzis 2002:180-181; C. Mango 2006: 35). Ancak kilisede azize ait herhangi bir *relic* bulunmaması da Dēmētrios'a ait mucizevi myron kültünün, kilisedeki kurgusuna işaret etmektedir. Bazilikada asıl kutsal nokta kriptâ değil, naosun kuzey tarafına yerleştirilmiş gümüş kaplama altıgen bir kiboriondur (Γ. Α. Σωτηρίου ve Μ. Γ. Σωτηρίου 1952: 16-18; R. J. Macrides 1990: 190).

³⁸ The Book of the Eparch.

³⁹ *Myrrepsoi*: Tekil “ὁ μυρρηνοίς”, çoğul “οἱ μυρρηνοί”.

⁴⁰ Mür için “σμύρναν”. Bkz. The Book of the Eparch, 30.

⁴¹ *Myrrepsos*.

⁴² Evagrios Scholastikos *HE* Book II.3.41.

Aziz Dēmētrios’un mür ya da *myron* mucizeleriyle ilgili öne çıkan en önemli unsurlar mesh etme ya da ruhsal ve bedensel hastalıklara şifa vermesiyle ilişkilidir. Başpiskopos Ioannes’in *Miracles* versiyonunun birinci mucizesinde⁴³ felç geçiren *eparkhosun*⁴⁴, ikinci mucizesinde de bir başka *eparkhosun* bu kez mide kanamasından Aziz Dēmētrios’un türbesinde şifa bularak hızla iyileştiği anlatılmaktadır⁴⁵. *Miracles*’da anlatılan üçüncü mucizesinde Selanik’te ortaya çıka ve birçok insanın ölümüne neden olan salgın mağdurlarının Dēmētrios’un mabedinde iyileştiğinden bahsedilmektedir⁴⁶. Dördüncü mucizede, bedeni şeytan tarafında ele geçirilen bir askerin yine Aziz Dēmētrios’un mabedine götürülerek nasıl ruhunun temizlendiği ve şifa bulduğu anlatılmaktadır⁴⁷.

Resim 13-14: Aziz Dēmētrios’un Akrep ile Mücadelesi
(Bodleian Library MS. Gr. th. f. 148; B. Hostetler 2016: 173)

Anonim Miracles’teki altıncı mucizede ise Thenai piskoposu Kyprianos’un azizin kutsal yağ kültüyle ilgili tanık olduğu bir mucize anlatılmaktadır. Piskopos Kyprianos bir gün Slavlar tarafından tutsak edilir. Kendini Selanikli Dēmētrios olarak tanıtan asker giyimli aziz, piskopos mucizevi şekilde kurtarır (P. Lemerle 1979: 234). Bunun üzerine Kyprianos, Dēmētrios’u bulmak için Selanik’e gider. Kentte kaldığı süre boyunca insanların şifa bulduğu Aziz Dēmētrios Bazilikasında kalır. Piskopos kendi şehrine döndüğünde de Selanik’teki gibi azize adanmış bir bazilika inşa ettirmek ister. Afrika’da bir kent ola Thenai, özellikle Temmuz-Ağustos aylarında akrep istilasına uğramaktadır. Bu yüzden insanlar sokulmadan uyuyabilmek için teknelerde uyumak zorunda kalırlar. Piskopos Kyprianos sayesinde şehirde inşa edilen yapı kentte Dēmētrios’un kutsal yağ kültü yayılır. Bu sayede kent sakinlerinin akrep sokmasına karşı yağ kandillerinde bile biraz yağı yaralarına sürmesi yeterli olur (P. Lemerle 1979: 235-236).

⁴³ Efthymios Rizos, Cult of Saints, E08059: <http://csla.history.ox.ac.uk/record.php?recid=E08059> (Erişim tarihi: 21.11.2023)

⁴⁴ J. C. Skedros 2010: 84-85.

⁴⁵ Efthymios Rizos, Cult of Saints, E08060: <http://csla.history.ox.ac.uk/record.php?recid=E08060> (Erişim tarihi: 21.11.2023)

⁴⁶ Efthymios Rizos, Cult of Saints, E08061: <http://csla.history.ox.ac.uk/record.php?recid=E08061> (Erişim tarihi: 21.11.2023)

⁴⁷ Efthymios Rizos, Cult of Saints, E08062: <http://csla.history.ox.ac.uk/record.php?recid=E08062> (Erişim tarihi: 21.11.2023)

⁴⁸ <https://digital.bodleian.ox.ac.uk/objects/a77c8264-9651-49c8-bf6b-f6d9f9077586/surfaces/0964afe8-653c-4333-9066-c8a-89d7e00c6/#> (Erişim tarihi: 10.10.2023)

Resim 15: Selanik Şehrinin Koruyucusu *Myroblytos* Aziz Dēmētrios⁴⁹

Süryani Ortodoks Kilisesi'nin kullandığı *Jacobite Arab Synaxarium*'unda Aziz Dēmētrios hakkında şu ifadeler geçmektedir:

“Selanik’te ona muhteşem bir kilise inşa edip ölü bedenini oraya gömdüler. Orada birçok olağanüstü mucize gerçekleşti. Kilisede her gün, özellikle de yortusunun olduğu gün inananları iyileştiren hoş kokulu bir yağ akıyordu. O gün özellikle daha fazla, kilisenin duvarlarından hatta sütunlarından bile bolca akıyordu⁵⁰.”

Mür/Myron’un Aziz Dēmētrios’un Asker Kimliğiyle İlişkisi

Mür yağı ya da myronun, askerler tarafından mesh olma amacıyla savaşlardan önce kullanılma geleneği de Hristiyanlık öncesine dayanmaktadır. Orduların sefere çıktıklarında yanlarında taşıdığı malzemeler arasında yerini alan bu yağdan birçok metinde bahsedilmektedir. Herodotos, Strabon, Plutharkos ve Arrianos gibi çeşitli Antik Dönem yazarları, konuya ilişkin çeşitli örnekler sunmaktadır.

Herodotos’un aktarımlarına göre, Pytheas isimli bir denizci görev aldığı gemi parçalanana kadar Pers askerleriyle mücadele etmiştir. Yaralanarak düştüğünde dahi ölmeyen Pytheas, gösterdiği yiğitliğinden ötürü Pers askerlerinin saygısını kazanır. Persler Pytheas’ı iyileştirmek için yaralarına mürden merhemler sürüp onu kaliteli ketenlerle bandajlarlar (Hdt. 7.181).

⁴⁹ <https://iconandlight.wordpress.com/2019/10/25/34032/> (Erişim tarihi: 10.10.2023)

⁵⁰ Şu şekilde devam etmektedir: *“Birçok insan, duvarlardan akan yağı şişelerine dolduruyordu. Bu mucize kıyamete kadar sürecek. Mucizeyi gören erdemli rahipler, bundan bahsetmiş ve tanıklık etmişlerdir.”* PO Synaxarie Arabe-Jacobite 162-163 (1907: 376-377).

Strabon, III. Aleksandros’un Hindistan Seferi’nden bahsederken, ordusunun Gedrosia’dan geçtiğinden bahseder. Yaz ayları dışında meyve ve suyun bulunmadığı Gedrosia’da bol miktarda hint sümbülü⁵¹ ve mür yetiştirilip üretildiğini aktaran Strabon, III. Aleksandros’un ordusunun bunları çadır örtülerinde ve yataklarında kullandığını belirtir. Bu şekilde ordu, şifalı ve güzel kokan bir hava soluyarak dinlenmiştir (Strab. 15.2.3).

Arrianos, Anabasis adlı eserinin “Gedrosia Çölüne Yürüyüş” bölümünde III. Aleksandros’un ordusuna eşlik eden Fenikelilerin çölde karşılaştıkları birçok büyük mür ağacından mür topladıklarını ve yük hayvanlarına yüklediklerinden söz etmektedir (Arr. Anab. 6.22).

Plutarkhos ise Aleksandros’un komutan ve generallerinden Hagnon, Leonnatos ve Philotas’ın talimleri ve banyoları sırasında biraz lükse kaçarak zeytinyağı yerine mür yağı kullandığından bahsetmektedir. Hatta bu nedenle III. Aleksandros’un silah arkadaşlarını uygun bir dille uyardığı da Plutarkhos’un aktardıkları arasındadır (Plut. Vit. Alex. 40.1).

Plutarkhos *Parallel Lives* eserinin “*Comparison of Demetrius and Anthony*” başlıklı bölümünde, Makedonya Kralı I. Demetrios Poliorketes’ten “*ama savaşa hazır olduğunda... miğferi mür kokmuyordu...*” şeklinde söz etmektedir. Bu ifadeden normal şartlarda askerlerin savaşa giderken kendilerini mür ile yıkayarak mesh ettikleri anlaşılmaktadır (Plut. Comp. Demetr. Ant. 3.2). Yine aynı eserin *Life of Aristides* bölümünde ise, savaş hazırlıkları sırasında askerler için şarap ve süt dolu kavanozlar ile yağ ve mür dolu sürahiler taşındığından bahsetmektedir (Plut. Vit. Arist. 21.3-5).

Celsus’un *De Medicina* adlı eserinde, bir yaranın enfeksiyon kapmadan iyileştirilmesi için kullanılan bitkisel malzemeler arasında en başta mürden söz edilmektedir⁵² (Cels. 5.2). Buna ek olarak Antik Dönemde, mür ile karıştırılmış şarabın yanık losyonu olarak kullanıldığı da belirtilmektedir (C. Wallner, E. Moormann, P. Lulof vd. 2020: 4).

Bir asker olarak Aziz Dēmētrios’un da bu kutsal yağ ile ilişkilendirilmesi de kökeni çok daha eskiye dayanan bir geleneğin uzantısı gibi görülmektedir. Ioannes Skylitzes’in aktardığına göre, Bulgarlar Selanik’i kuşatırken Selanik askerli birliği tüm gece Aziz Dēmētrios’un mezarının yanında dua etmiştir. Daha sonra tüm askerler vücutlarını Dēmētrios’un *myronu* ile mesh ederek savaşa girmiş ve düşmanlarını yenmiştir (Ioannes Skylitzes 413). Bu anlatı tıpkı Davut’un kutsal yağ ile mesh edilmesinin uzantısı bir gelenek olarak düşünülmelidir. Davut, meshedildikten sonra Tanrı’nın seçtiği kişi olarak kral ve büyük bir asker haline gelmiş; karşısındaki yenilmez düşmana karşı zafer kazanmıştır (1 Sam. 17).

⁵¹ Nardus.

⁵² Mürün çeşitli kullanımları için bkz. Cels. 5.

Resim 16: Bizans Ordusunun Savaş Öncesi Yemin Etmesi ve Kutsanması⁵³

Bu durum yüksek rütbeli askerler ve soylular özellikle arasında enkolpion gibi lüks tüketim malzemelerine dair bir pazarın gelişmesini de sağlamıştır (C. Walter 2016: 83). Aziz Dēmētrios'un özellikle *myron* kültünün ortaya çıkışı Selanik'in bir haç merkezine dönüşmesinin de önünü açmıştır (C. Bakirtsiz 2002: 179). *Myronun* apotropaik⁵⁴ özellikleri onu askerler için de cazibe kaynağı haline getirmiştir. Diğer asker azizlerin bu tarz bir niteliğinin olmaması Aziz Dēmētrios'u ön plana çıkarmıştır. Dēmētrios özelinde üretilen kutsal emanetler ve enkolpionlar azizi daha da popüler hale getirmiş ve onun özgünlüğünü vurgulamıştır.

Resim 17-18: Aziz Dēmētrios Tasvirli Pendant Rölikerler⁵⁵

⁵³ https://www.loc.gov/resource/gdcwdl.wdl_10625/?sp=251&st=image&r=0.056,0.777,0.909,0.426,0 (Erişim tarihi: 11.10.2023)

⁵⁴ G. Vikan 1991a: 11; G. Vikan 1991b: 1678.

⁵⁵ <http://museum.doaks.org/objects-1/info/27463> ; https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_1926-0409-1 (Erişim tarihi: 13.10.2023)

Resim 19-20: Aziz Dēmētrios ve Aziz Geōrgios Tasvirli Ampulla, Kutsal Kabir Kilisesi⁵⁶

Kaynakça

Birincil Kaynaklar

Aristophanes (1946). *The Lysistrata-The Thesmophoriazusaie-The Ecclesiazusaie-The Plutus*, The Loeb Classical Library (LCL), Vol. III, Eds. T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E. H. Warmington, Trans. B. B. Rogers, London.

Arrian (1966). *Anabasis Alexandri*, The Loeb Classical Library (LCL), Vol. II, Eds. T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E. H. Warmington, Trans. P. I. Robson, London.

Basset, René (1907). “Le Synaxaire Arabe Jacobite”, *Patrologia Orientalis* (PO), Tomus Primus, Eds. R. Graffin ve F. Nau, Paris, p. 215-379.

Celsus (1961). *De Medica*, The Loeb Classical Library (LCL), Vol. II, Eds. T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E. H. Warmington, Trans. W. G. Spencer, London.

Evagrius Scholasticus (2000). *The Ecclesiastical History of Evagrius Scholasticus*, Translated Texts for Historians (TTH), Trans. M. Whitby, Liverpool.

Herodotus (1922). *Books V-VII*, The Loeb Classical Library (LCL), Vol. VII, Eds. E. Capps, T. E. Page, W. H. D. Rouse, Trans. A. D. Godley, London.

Ioannis Scylitzae, *Synopsis Historiarum*, *Corpus Fontium Historiae Byzantinae* (CFHB), Vol. V, Ed. H. Thurn, Berlin.

Lemerle, Paul (1979). *Les Plus Anciens Recueils des Miracles de Saint Démétrius et la Pénétration des Slaves dans les Balkans*, Le Texte I, Paris.

Origen (1885). “Origen Against Celsus”, *Ante-Nicene Fathers*, Vol. 4, Ed. P. Schaff, Edinburgh, 848-1570.

Photius (1974). *Bibliothèque*, Tome VII (Codice 246-256), Trans. R. Henry, Paris.

⁵⁶ https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_1876-1214-18 (Erişim tarihi: 13.10.2023)

- Plutarch (1959). Plutarch's Lives, The Loeb Classical Library (LCL), Vol. IX, Eds. T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E. H. Warmington, Trans. B. Perrin, London.
- Plutarch (1967). Plutarch's Lives, The Loeb Classical Library (LCL), Vol. VII, Ed. E. H. Warmington, Trans. B. Perrin, Cambridge.
- Plutarch (1968). Plutarch's Lives, The Loeb Classical Library (LCL), Vol. II, Ed. E. H. Warmington, Trans. B. Perrin, Cambridge.
- Procopius (1919). History of the Wars, Books V and VI, The Loeb Classical Library (LCL), Vol. III, Eds. E. Capps, T. E. Page, W. H. D. Rouse, Trans. H. B. Dewing, London.
- Procopius (1962). History of the Wars, Books VI (continued) and VII, The Loeb Classical Library (LCL), Vol. IV, T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post and E. H. Warmington, Trans. H. B. Dewing, London.
- Strabo (1930). The Geography of Strabo, The Loeb Classical Library (LCL), Vol. VII, Eds. T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, Trans. H. L. Jones, London.
- The Book of the Eparch (1938). Roman Law in Later Roman Empire: Byzantine Guilds Professional and Commercial, Ed. E. H. Freshfield, Cambridge.
- The Holy Bible: Quatercentenary Edition King James Version Published in the Year 1611 (2010). Ed. G. Campbell, Oxford-New York.
- The New Testament in the Original Greek: Byzantine Textform (2005). Comp. M. A. Robinson and W. G. Pierpont, Southborough.
- İkincil Kaynaklar
- Acara Eser, Meryem (2020). Bizans Maden Sanatı: Dini Törenlerde Kullanılan (Liturgik) Eşyalar, Ankara.
- Bakirtzis, Charalambos (2002). "Pilgrimage to Thessalonike: The Tomb of St. Demetrios", *Dumbarton Oaks Papers* (DOP), 56, p. 175-192.
- Bauer, Franz Alto (2013). Eine Stadt und ihr Patron: Thessaloniki und der Heilige Demetrios, Berlin.
- Benko, Stephen (2003). The Virgin Goddess: Studies in the Pagan and Christian Roots of Mariology, Leiden-Boston.
- Ben-Yehoshua, Shimshon ve Carole Borowitz, Lumir Ondrej Hanus (2012). "Frankincense, Myrrh, and Balm of Gilead: Ancient Spices of Southern Arabia and Judea" *Horticultural Reviews*, 39/1, p. 1-76.
- Delehay, Hippolyte (1902). *Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris/Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae* (SynaxCP), Bruxelles.
- Delehay, Hippolyte (1909). *Les Légendes Grecques des Saint Militaires*, Paris.
- Delehay, Hippolyte (1925). *Les Recueils Antiques de Miracles des Saints*, Bruxelles.
- Detoraki, Marina (2014). "Greek Passions of the Martyrs in Byzantium", *The Ashgate Research Companion to Byzantine Hagiography*, Vol. II, Ed. S. Efthymiadis, Ashgate, p. 61-101.
- Doğ, Lale ve Ceylan Borstlap (2023). "Rölikler Kültünde Şifanın Tatlı Kokusu Üzerine: Parfümlü Yağ Kandilleri, Kutsal *myron* ve Myroblüt Azizler", *Art-Sanat*, 20: Bizans Özel Sayısı, s. 85-120.

- Gabriel, Richard A. (2012) *Man and Wound in the Ancient World: A History of Military Medicine from Sumer to the Fall of Constantinople*, Washington.
- Halkin, François (1957). *Bibliotheca Hagiographica Graeca (BHG)*, Vol. I, Subsidia Hagiographica 8a, Bruxelles.
- Hansen, Svend (2005). "Neolithic Figurines - East-West", *Byzas* 2, How Did Farming Reach Europe? Anatolian-European relations from the second half of the 7th through the first half of the 6th millenium cal BC, Ed. C. Lichter, *Proceedings of the International Workshop İstanbul*, 20-22 May, p. 195-212.
- Hodder, Ian (2006). *Çatalhöyük-Leoparın Öyküsü*, İstanbul.
- Hostetler, Bradley (2016). *The Function of Text: Byzantine Reliquaries With Epigrams, 843-1204*, Florida State University College of Fine Arts, Dissertation for the degree Doctor of Philosophy, USA.
- İnce, Fatma (2021). "Müşterek Bir Hücum: Slav ve Avarların Selânik Kentine Saldırıları (617/618)", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 37, s. 1-16.
- Karagianni, Flora (2013). "City Ports from Aegean to the Black Sea. An Overview of their Early Christian and Medieval Past", *Medieval Ports in North Aegean and the Black Sea: Links to the Maritime Routes of the East*, International Symposium Proceedings 4-6 December 2023, Ed. F. Karagianni, Thessalonike, p. 23-46.
- Kaya Zenbilci, İlkül (2020). "Aziz Demetrios: Selanik'in Koruyucu Azizi, Yaşam Öyküsü ve Mucizeleriyle İlişkili Belgeler, Kültü ve Tasvirleri", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, III/II, s. 361-382.
- Kazhdan, Alexander (1991a) "Perfumes and Unguents", *The Oxford Dictionary of Byzantium (ODB)*, Vol. III, New York-Oxford, p.1627-1628.
- Kazhdan, Alexander (1991b). "Eparch", *The Oxford Dictionary of Byzantium (ODB)*, Vol. I, New York-Oxford, p. 704.
- Kazhdan, Alexander ve Nancy Patterson Ševčenko (1991). "Demetrios of Thessalonike", *The Oxford Dictionary of Byzantium (ODB)*, Vol. I, New York-Oxford, p. 605-606.
- Khazdan, Alexander (1991c). "Demetrios", *The Oxford Dictionary of Byzantium (ODB)*, Vol. I, New York-Oxford, p. 604.
- Kleinbauer, W. Eugene (1970). "Some Observations on the Dating of S. Demetrios in Thessaloniki", *Byzantion*, 40, no:1, p. 36-44.
- Kloft, Hans (2019). *Mysterienkulte Der Antike: Götter, Menschen, Rituale*, München.
- Koder, Johannes (2020). "On the Slavic Immigration in the Byzantine Balkans", *Migration Histories of the Medieval Afroeurasian Transition Zone*, Leiden.
- Krautheimer, Richard (1986). *Early Christian and Byzantine Architecture*, Rev. R. Krautheimer ve S. Curcic, New Haven-London.
- Lampe, G. W. H. (1961). *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford.
- Laskaris, Nikolaos G. (2000). *Monuments Funéraires Paléochrétiens (et Byzantins) de Grèce*, Athènes.
- Liddel, Henry George ve Robert Scott (1996). *A Greek-English Lexicon*, Oxford.
- Macrides, Ruth J. (1990). "Subversion and Loyalty in the Cult of St. Demetrios", *Byzantinoslavica*, 50, p. 189-197.

Mango, Cyril (2006). *Bizans Mimarisi*, Çev. M. Kadiroğlu, Ankara.

Mango, Marlia Mundell (2000). "The Commercial Map of Constantinople", *Dumbarton Oaks Papers*, 54, p. 189-207.

Migne, J.-P. (1891). *Patrologiae Graecae* (PG), *Patrologiae Cursus Completus*, Tomus CXVI, Parisiis.

Millas, Herkül (1992). "Yunanca'nın Türkçe Harflerle Yazılışı", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, 16, no:27, s. 189-197.

Newman, John Henry Cardinal (1994). *An Essay on the Development of Christian Doctrine*, Notre Dame-Indiana 1994.

Obolensky, Dimitri (1974). "The Cult of St. Demetrius of Thessaloniki in the History of Byzantine-Slav Relations", *Balkan Studies*, 15, no:1, p. 3-20.

Peeters, Paul (1910). *Bibliotheca Hagiographica Orientalis* (BHO), *Subsidia Hagiographica* 10, Bruxelles.

Rapp, Claudia (2007). "Saints and holy men", *The Cambridge History Christianity: Constantine to c. 600*, Cambridge, p. 548-566.

Roller, Lynn (2004). *Ana Tanrıçanın İzinde*, Çev. B. Avunç, İstanbul.

Ševčenko, Nancy Patterson ve Alexander Kazhdan (1991). "Orarion", *The Oxford Dictionary of Byzantium* (ODB), Vol. III, New York-Oxford, p. 1531.

Sina, Ayşen (2004). "Eleusis'de Demeter Kültü ve Kadın Ritüelleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 44/1, s. 37-52.

Skedros, J. C. (2010). "Shrines, Festivals, and the Undistinguished Mob", *Byzantine Christianity: A People's History of Christianity*, Vol. 3, Ed. D. Krueger, Minneapolis, p. 81-102.

Skedros, James C. (1999). *Saint Demetrios of Thessaloniki: Civic Patron and Divine Protector 4th-7th Centuries CE*, *Harvard Theological Studies* 47, Harrisburg-Pennsylvania.

Sophocles, Evangelinus Apostolides (1992). *Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods*, New-York.

Stathakopoulos, Dionysios (2007). "To Have and to Have not: Supply and Shortage in the Centres of the Late Antique World", *Material Culture and Well-Being in Byzantium* (400-1453), p. 211-217.

Tarman, Settar (2023). "Doğu Roma'da Hristiyan Cenaze Ritüellerinde Mür Yağının Yeri", Prof. Dr. Bozkurt Ersoy Armağanı, İzmir, s. 479-486.

Thurston, Herbert J. ve Donald Water (1990). *Butler's Lives of the Saints Complete Edition*, Vol. IV, Westminster.

Tzanetou, Angeliki (2002). "Something to do with Demeter: Ritual and Performance in Aristophanes' Women at the Tesmophoria", *American Journal of Philology*, 123/3, p. 329-367.

Vickers, Michael (1974). "Sirmium or Thessaloniki? A Critical Examination of the St. Demetrius Legend", *Byzantinische Zeitschrift*, 67/2, p. 337-350.

Vikan, Gary (1991a). "Acclamations, Apotropaic", *The Oxford Dictionary of Byzantium* (ODB), Vol. I, New York-Oxford, p. 11.

Vikan, Gary (1991b). "Pilgrim Tokens", The Oxford Dictionary of Byzantium (ODB), Vol. III, New York-Oxford, p. 1678.

Wallner, Christopher ve Eric Moorman, Patricia Lulof, Marius Drysch, Marcus Lehnardt, Björn Behr (2020). "Burn Care in the Greek and Roman Antiquity", *Medicina*, 56, p. 4-9.

Walter, Christopher (1995). "The Origins of the Cult of Saint George", *Revue des études Byzantines* (REB), 53, 295-326.

Walter, Christopher (2016). *The Warrior Saints in Byzantine Art and Tradition*, New York.

Woods, David (2000). "Thessalonica's Patron: Saint Demetrius or Emeterius?", *The Harvard Theological Review*, 93/3, p. 221-234.

Σωτηρίου, Γεώργιος Α. ve Σωτηρίου, Μαρία Γεωργίου (1952). *Η βασιλική του Αγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης*, Αθήνα.

Çevrimiçi Kaynaklar

<http://museum.doaks.org/objects-1/info/27463>

<https://amygalper.com/plant-talk-myrrh-essential-oil/>

<https://digital.bodleian.ox.ac.uk/objects/a77c8264-9651-49c8-bf6b-f6d9f9077586/surfaces/0964afe8-653c-4333-9066-c8a89d7e00c6/#>

<https://iconandlight.wordpress.com/2019/10/25/34032/>

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d4/Samuel_e_david.jpg

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e6/Michael_of_salonica.jpg

https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_1926-0409-1

<https://www.decani.org/en/photo-albums-church/decani-frescoes/fresco-cycles/chapel-of-st-demetrius#!>

<https://www.doaks.org/resources/seals/byzantine-seals/BZS.1955.1.4042>

https://www.loc.gov/resource/gdcwdl.wdl_10625/?sp=251&st=image&r=0.056,0.777,0.909,0.426,0

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/465946>

Rizos, Efthymios. Cult of Saints, E08059: <http://csla.history.ox.ac.uk/record.php?-recid=E08059>.

Rizos, Efthymios. Cult of Saints, E08060: <http://csla.history.ox.ac.uk/record.php?-recid=E08060>.

Rizos, Efthymios. Cult of Saints, E08061: <http://csla.history.ox.ac.uk/record.php?-recid=E08061>.

Rizos, Efthymios. Cult of Saints, E08062: <http://csla.history.ox.ac.uk/record.php?-recid=E08062>.

Kaynak Kısaltmaları

1 Sam.	1 Samuel
Arr. Anab.	Arrian, <i>Anabasis Alexandri</i> (LCL), Vol. II
BHG	H. François, <i>Bibliotheca Hagiographica Graeca</i> , <i>Subsidia Hagiographica</i> 8a
BHO	P. Peeters, <i>Bibliotheca Hagiographica Orientalis</i> , <i>Subsidia Hagiographica</i> 10
Cels.	Celsus, <i>De Medica</i> (LCL), Vol. II
Est.	Esther (The Holy Bible: Quatercentenary Edition-King James Version, 2010)
Evagrius Scholastikos <i>HE</i>	The Ecclesiastical History of Evagrius Scholasticus (Translated Text for Historians Vol. 33, 2000)
Ex.	Exodus (The Holy Bible: Quatercentenary Edition-King James Version, 2010)
Hdt.	Herodotus (LCL), Vol. III
Ioannes Skylitzes	Ioannis Scylitzae, <i>Synopsis Historiarum</i> (CFHB), 1973
John	John (The Holy Bible: Quatercentenary Edition-King James Version, 2010)
Lampe	G. W. H. Lampe, <i>A Patristic Greek Lexicon</i>
LCL	The Loeb Classical Library
Luke	Luke (The Holy Bible: Quatercentenary Edition-King James Version, 2010)
LSJ	Liddell & Scott, <i>A Greek-English Lexicon</i>
Mark	Mark (The Holy Bible: Quatercentenary Edition-King James Version, 2010)
Matt.	Matthew (The Holy Bible: Quatercentenary Edition-King James Version, 2010)
Origen, C. Cels.	Origen (Origenes), <i>Origen Against Celsus (Contra Celsum)</i> (The Ante-Nicene Fathers)
PG	J.-P. Migne, <i>Patrologiae Graecae</i> , Tomus CXVI (116)
Phot. Bibl.	Photius, <i>Bibliothèque (Bibliotheka)</i>
Plut. Comp. Demetr. Ant.	Plutharch's Lives, Comparison of Demetrius and Anthony (LCL), Vol. IX
Plut. Vit. Alex.	Plutharch's Lives, Alexander (LCL), Vol. VII
Plut. Vit. Arist.	Plutharch's Lives, Aristides (LCL), Vol. II
PO Synaxarie Arabe-Jacobite	<i>Patrologia Orientalis</i> , "Le Synaxaire Arabe Jacobite"

Proc. Goth.	Procopius, History of the Wars “The Gothic War” (LCL)
Ps.	Psalms (The Holy Bible: Quatercentenary Edition-King James Version, 2010)
Song	Song of Solomon/Song of Songs (The Holy Bible: Quatercentenary Edition-King James Version, 2010)
Sophocles’s Greek Lexicon	E. A. Sophocles, Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods
Strab.	Strabo, The Geography of Strabo (LCL), Vol. VII
SynaxCP	H. Delehaye, Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris/Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae
The Book of the Eparch	Roman Law in Later Roman Empire: Byzantine Guilds Professional and Commercial, 1938

